

ת.א. יום

T.E. Hulme (1883-1917)

And ole T.E.H. he went to it,
With a lot of books from the library,
London Library, and a shell buried 'em in a dug-out,
And the Library expressed its annoyance.

And a bullet hit him on the elbow
...gone through the fellow in front of him,
And he read Kant in the Hospital, in Wimbledon,
in the original,
And the hospital staff didn't like it.

(Ezra pound, Canto XVI)

ובעניין השם.
יולם, יום או אולי בכלל הולם?

בספרות העברית עד כה, אוזכר שמו בכתיבתם הביקורתית של אישים ספורים, ביניהם, נתן זך, שבחר לכנותו בשם יולם (כפי הנראה כדי להבדילו מהפילוסוף הסקוטי דוד יום), וכן, שמעון זנדבנק, שבחר מצידו ביום. תומאס ארנסט יום.

בחרנו לדבוק בתעתיק העברי שהציע זנדבנק וזאת בהתבסס על עדותו של אחד ממכריו של יום, הוורטיציסט הנודע ווינדהם לואיס:

"Hulme is pronounced Hume. Don't ask me how Brzeska is pronounced"

לואיס מוסיף:

יום נודע בעיקר כ"הוגה", הודות לכך ששמע על הדוקטרינה התיאולוגית של החטא הקדמון. איש מלבדו לא שמע על כך באנגליה באותה העת, ואף, אני משוכנע, לא היה שומע על כך מאז, אלמלא יום. כל אותם אלו שהלכו, בזה אחר זה, אחר מורשתו הספרותית, הוכו בתדהמה כשפגשו בדוקטרינה הזו. הם התרשמו באופן כה מתמשך, שגם לאחר מכן, חשו כי יום לבטח היה איש יחיד במינו, אם שמע עליה. החטא המקורי הוא דבר "מקורי" מכדי ששימו לב אליו.

אם לאנשי ספר היו כינויים או שמות-חיבה, כפי שיש לכמה ציירים (כמו 'Robert les Ruines' לדוגמא, שתמיד צייר חורבות), אזי יום צריך היה לבטח להיקרא 'Hulme of Original Sin'. שכן, איש אינו חושב על יום מבלי לחשוב על החטא הקדמון.

באשר לי, תמיד ראיתי בגילויי את החטא הקדמון, את הישגו הקטן ביותר. אחרי הכל, הוא עשוי היה לשמוע על כך בכל מיני מקומות. סביר להניח

שהוא נתקל בזה שעה שקרא ספר יסוד כלשהו על סכולאסטיקה. להוציא את מטענו התיאולוגי, חשיבותו של החטא הקדמון, כדוקטרינה, היא שהוא מעמיד את האדם במקום.

ת.א. יום היה אדם יוצא דופן ולאחר מותו זכה להערכה רבה. הוא היה מבקר אמנות, מן הסוג הפילוסופי. למרות שכונה "פילוסוף" הוא לא היה כזה, כי אם אדם המתמחה בבעיות אסתטיות. תורת הידיעה, תיאולוגיה, או כל דבר אחר שנגע בו, לא היו אלא מסד עבור תפישה פילוסופית של האמנות. לא ברגסון (מורו של יום) ולא אף אחד אחר באותה עת, ראה בו יותר מכך.

(*Blasting and Bombardiering*, 1937)

נתן זך על ת.א. יום

קטעים אחדים מתוך: 'אימג'יזם ווורטיציזם' ('דחק', 2010, מאנגלית: יהודה ויזן)

בעוד מבקרים אחדים עומדים על כך כי קיים שוני בסיסי בין התיאוריה של ת.א. יום לבין זאת של פאונד, אחרים רואים בפאונד אמרגן לספקולציות של יום ותו לא. יום עצמו תויג בצורות שונות, פעם כפילוסוף של ה-אונגראד ב-1914, פעם כמעין ראסקין בלתי ממומש שהקריירה שלו כמבקר אמנות וכאסתטיקן נקטעה באיבה בשל מותו במלחמה, ופעם – באופן מחמיא פחות – כתועמלן מוכשר לרעיונותיהם של אחרים (ברגסון, ז'ורז' סורל, פייר לסר ווילהלם וורנינגר היו מקורות ההשפעה העיקריים שלו).

בשם הצרפתי הראשוני, הוזכרו ה-*Les Imagiste* לראשונה ברבים, באוקטובר 1912 ב-*Riposte* של פאונד, שם נאמר כי הם נצרו ל"אסכולה הנשכחת" של יום מ-1909. בספרו של פאונד נדפסו מחדש חמישה משירי יום (תחת הכותרת – "כל שירי ת.א. יום"), ששועתקו, כפי שכתב פאונד,

”בשם אחוות רעים”, אך גם משום ”שהם מזכירים פגישות וערכים מסוימים” עם יום ועם אחרים בני האסכולה שלו, המכונה ’אסכולת האימאזים’. ”ובאשר לעתיד”, קבע פאונד באופן מתעתע... ”הוא מובטח ל-*Les Imagists*” ... שירו של יום ’מעל הרציף’ (*Above the dock*) שופך אור נוסף על שירים ”גרעיניים” כאלה, אימפרסיוניסטיים באורח לא טיפוסי ודחוסים במידה יוצאת דופן:

Above the quiet dock in midnight
Tangled in the tall mast's corded height
hangs the moon. What seemed so far away
is but a child's balloon forgotten after play.

מַעַל רְצִיף שְׂבֻחָצוֹת נָדָם
בְּסִבְךָ מְקַלְעוֹתָיו שֶׁל תֹּרֵן כֶּם
תְּלוּי הַסֵּהר. מֵה שֶׁנִּרְאָה פֶּה מְרַחֵק
אֵינוֹ אֶלָּא בָּלוֹן שֶׁל יֶלֶד שֶׁנִּשְׁכַּח אַחַר מִשְׁחָק.

יום טען כי השירים הגדולים של הזמנים העתיקים דמו לפירמידות; השירה העתיקה ”עסקה באופן מהותי בדברים גדולים”, מחבריה היו נגועים ב”מחלה, התשוקה לאלמוות”; בתקופה הרומנטית, הפך הדחף הפירמידי לתאווה לאין-סופיות, אנרכית, חסרת גבולות ושלוחת-רסן. בניגוד לכך, מתאים השיר החדש, לעמדה מטאפיסית חדשה או מחודשת, המתייחסת לאדם כאל ”חיה מקובעת ומוגבלת במיוחד”. זהו שירם של הדברים הקטנים והיבשים ושל ”רגשות הרחוב”.

כמו בארס – שהשפיע מאוד על ארגון ’האקסיון פרנסז’ שהעריץ – ראה יום את המעבר מן המוחלט ליחסי כסימן ההיכר של האמנות המודרנית. לזכות הסימבוליסטים הוא זקף את דבקותם בחשיבותה של המטאפורה, שהיא לבדה מסוגלת לייצג במידת דיוק כלשהי ”אובייקט או רעיון במחשבה”, מבלי להיעזר במלאי זמין של קלישאות מופשטות ואסימונים שחוקים. ”הטבע”, כתב, ”דוחק במשורר להשתמש בו כמטאפורה”, הואיל וצורות

השיר הישנות, הסימטריות, שבהן בתי השיר "לוטשו כאבני-חן" הגיעו למיצוי בלתי-נמנע, ופריחה של שירה כלשהי נעשתה בלתי-אפשרית בלא טכניקה חדשה, דגל יום בצורות שיר בלתי-סדורות, הקרובות אך לא זהות ל-*Vers libre* הצרפתי הייחודי, וראה בהן כלי חדש היאה לרגישות החדשה.

יום גינה את ניסיונותיו של ייטס "לשוות אצילות למלאכתו באמצעות אמונה מאומצת בעולם על-טבעי, בזיכרון-גזע ובקסם, ואת טענתו כי "סמלים מסוגלים להזכיר את מה שהפרוזה אינה מסוגלת". את כל אלו ראה כ"ניסיון להשיב את הנצחיות". אך מסירותו של יום לברגסון ויחסו החיובי ל-*Vers Libre* הסימבוליסטי מלכתחילה, עצרו בעדו מלתייג את התנועה הסימבוליסטית כולה כגלגול נוסף של רומנטיקה "עמומה".

התעניינותו פנתה כמעט לחלוטין לעבר האמנות הפלסטית. מלא הראה מקריאתו בוורניגר, ייחס יום לאמנות הגיאומטרית המודרנית את נפילתה של המסורת הניטאלית וההומאניסטית ששלטה מאז הרנסאנס, אותה קישר עם רומנטיציזם אגוצנטרי. נמשך בעיקר לסיכויי ההצלחה של ה'דה-הומניזציה' – בהתאם למניפסט שפרסם ב-*Blast*, תיאר הפסל הצרפתי גודייר ברסקה את ההערצה העצמית האנושית כמבשרת של התנוונות אמנותית – יום באופן דומה, הניח את היסודות למבנה עיוני שניסה להסביר את יצירותיהם של פיקאסו, אפשטיין, גודייר, לואיס, נבינסון, בומברג ווודסוורת. הוא טען כי צורות עוקבות אחר צרכים – והאדם המודרני המערבי אפשר שיוכל להשתמש ב"נוסחאות" הנגזרות מתרבויות ארכאיות על-מנת לבטא את רגישותו ואת צרכיו שהשתנו. הרצאתו של יום *Modern art* (אמנות מודרנית) מינואר 1914, הייתה ציון-דרך חשוב בהיסטוריה של המודרניזם האנגלי באמנויות הפלסטיות כשם שמסתו Romanticism & Classicism ('רומנטיציזם וקלאסיציזם') היא ציון-דרך חשוב בהיסטוריה של השירה. בשעה שנהרג, בספטמבר 1917, היה עסוק בכתיבת ספר על חברו אפשטיין. חברו האחר, גודייר, שלו הקדיש פאונד ספר ב-1916, נהרג בקרבות בראשיתו של יוני 1915.

ת.ס. אליוט, אפריל 1924, מתוך ההקדמה ל-*Speculations*, מבחר כתביו של יום:

כשיום נהרג בפלנדרס ב-1917... הוא היה ידוע למתי מעט כדובר מבריק, מטפיזיקון-חובב מבריק, וכמחברם של שניים או שלושה מן השירים הקצרים היפים ביותר שנכתבו בשפה האנגלית. בכרך זה [*Speculations*], שראה אור לאחר מות המחבר, בעריכת הרברט רידן] יום מצטייר כמבשרה של גישה מחשבתית חדשה, שאמורה להיות גישה של המאה העשרים, אם המאה העשרים תחליט לכוונן גישה משל עצמה.

אליוט ממשיך במכתב לאלן טייט:

יום השפיע עלי עמוקות... המעולה שבתיאולוגים של זמני.

ולסיכום:

בהדגישו את רעיון החטא הקדמון; בהצהירו על אסתטיקה קלסיציסטית; בבטלו את אידיאולוגית הקדמה של הרומנטיקה; בעמידתו על חשיבותם של הכבוד והאומץ הפיסי: מבחינות אלו ואחרות לא היה אדם פחות תקין-פוליטי מיום. זו למעשה, אחת הסיבות שהוא נותר רענן ומאתגר. אולם ישנן סיבות עמוקות יותר לחשיבותו של ת.א. יום. דעותיו לא היו תוצר של העמדת פנים מלאכותית כי אם תוצר של עיסוק מלא תשוקה בשאלות יסוד רוחניות. יום חי בימים בהם שינויים חברתיים קיצוניים ואופטימיות תמימה באשר לכוחה וטובה של הרציונאליות עשו יד אחת ואיימו להשמיד כל ערך שאיננו כפוף לתחשיבים תועלתניים.

מקור עיקרי לתשוקתו של יום היה "החשש כי העולם המודרני, הנושא על גבו את המטען המדעי והפילוסופי של העבר הוויקטוריאני, מנסה למזג בין

המוסר למדע. " לדידו של יום, אם יותר מיזוגם של השניים, יוביל הדבר
בהכרח להשמדתו של המוסרי. בכך הוא הקדים הוגים מאוחרים יותר,
לרבות ויטגנשטיין.

(Roger Kimball ,*The Importance of T. E. Hulme*,New Criterion,1997)

*דבריהם של וינדהם לואיס, ת.ס. אליוט ורוג'ר קימבול תורגמו בידי אריאל קריל ו-י.ו.